

UOT 340.1; 321.01**İCRA HAKİMİYYƏTİ ORQANLARININ FƏRDİ HÜQUQİ AKTLARI****Ü.B.YUSİFOVA*****Bakı Dövlət Universiteti******k.kalb79@box.az***

Məqalədə ən əvvəl qeyd olunur ki, icra hakimiyyəti orqanlarının hüquqi aktlarının əksəriyyətini fərdi hüquqi aktlar təşkil edir. İcra hakimiyyəti orqanlarının fərdi hüquqi aktları icra və sərəncamverici fəaliyyət çərçivəsində normativ hüquqi aktlar əsasında və onların realizəsi məqsədilə qəbul edilir. Bununla əlaqədar məqalənin müəllifi tərəfindən həmin növ hüquqi aktların əsas əlamətləri və xüsusiyyətləri tədqiq olunur.

Açar sözlər: hüquqi, fərdi, normativ, tənzimləmə, akt, əmr, sərəncam

Müasir dövrdə icra hakimiyyəti orqanlarının hüquqi aktlarının əksəriyyətini fərdi hüquqi aktlar təşkil edir. Göstərilən orqanlar tərəfindən fərdi hüquqi aktlar dövlət fəaliyyətinin spesifik növü olan icra və sərəncamverici fəaliyyət çərçivəsində normativ hüquqi aktlar əsasında və onların realizəsi məqsədilə qəbul edilir. Müvafiq fəaliyyət hüquqi və qeyri-hüquqi formalarda həyata keçirilir. Cari qanunvericilikdə aidiyyəti orqanlar tərəfindən normativ hüquqi aktların konkret hallara dair tətbiqi ilə bağlı qəbul olunan fərdi hüquqi aktlar həmçinin inzibati aktlar adlanır. Bütövlükdə, Azərbaycan Respublikası icra hakimiyyəti orqanlarının öz vəzifə və səlahiyyətləri çərçivəsində hüquqi hərəkətləri özünü aşağıdakı formalarda təzahür edir:

- 1) normayaratma, yəni normativ aktların qəbul edilməsi;
- 2) normativ hüquqi aktların tətbiqi zamanı fərdi hüquqi aktların qəbulu (inzibati aktlar);
- 3) müqavilələrin bağlanması;
- 4) hüquqi nəticələrə səbəb olan hərəkətlərin edilməsi;
- 5) təşkilati aktların qəbulu (daxili struktur, statistika, nəzarətin təşkili, proqram və metodik tövsiyələrlə əlaqədar aktlar);
- 6) bilavasitə hüquqi nəticələrə səbəb olmayan maddi-texniki hərəkətlərin edilməsi (qeydiyyatın aparılması, sənədlərin göndərilməsi, məhbusun təcridxanadan məhkəməyə gətirilməsi və s.) (1, 188).

Lakin qeyri-hüquqi fəaliyyət formalarının (maddi-texniki və təşkilati işlər) həyata keçirilməsi zamanı icra hakimiyyəti orqanları hüquqi aktları qəbul etməirlər.

Göründüyü kimi, müvafiq orqanların hüquqi fəaliyyət formalarına normayaratma və hüquqtətbiqetmə daxildir. Məhz bu zaman onların dövlət-hökmrən xarakterli səlahiyyətləri öz hüquqi ifadəsini tapır. Şübhəsiz, hüququn tətbiqi icra-sərəncamverici fəaliyyətin mahiyyətini təşkil edir və onun əsas müəyyənləşdirici istiqamətidir. Praktiki olaraq icra-sərəncamverici fəaliyyət özünü bariz şəkildə məhz fərdi hüquqi aktların qəbul edilməsində büruzə verir.

İcra-sərəncamverici fəaliyyətin hüquq tətbiqetmə xarakterinin tanınmaması faktiki olaraq icra hakimiyyəti orqanının fəaliyyətinin hüquqi əhəmiyyətinin, onun konkret hüquqi münasibətlərin yaranmasına, dəyişdirilməsinə, başa çatdırılmasına yönəldilməsinin, istənilən fərdi hüquqi aktın hüquqi təbiətə malik olmasının inkar edilməsi deməkdir.

Fikrimizcə, icra hakimiyyəti orqanlarının fərdi hüquqi aktlarının hüquq tətbiqetmə xarakterini inkar edən mülahizələr onların spesifikliyinin kifayət qədər dəqiq izah edilməməsi ilə əlaqədardır. İcra hakimiyyəti orqanlarının hüquq tətbiqetmə fəaliyyətinin ümumi təyinatı ondan ibarətdir ki, o, əsasən ümumi normativ tənzimləmənin davam etdirilməsi üçün nəzərdə tutulmuşdur. Bu zaman konkret şərait çərçivəsində hüquq subyektlərin hüquq və vəzifələrinin həddlərinin dəqiqləşdirilməsini ifadə edən fərdi-hüquqi tənzimləməyə ehtiyac yaranır.

Məlumdur ki, aidiyyəti dövlət orqanları öz fəaliyyətinin təşkili, onun dairəsinin müəyyənləşdirilməsi istiqamətində də vacib tədbirlər görürlər. Buna görə də, onlara həyata keçirilən fəaliyyətin səmərəliliyini təmin etmək məqsədilə idarəetmə ilə bağlı bu və ya digər səlahiyyətlər verilmişdir. Belə ki, "Prokurorluq haqqında" Azərbaycan Respublikasının 31 dekabr 1999-cu il tarixli Qanunun 10-cu maddəsinə əsasən Baş prokuror prokurorluq orqanlarına rəhbərlik edir; qanunla müəyyən edilmiş qaydada prokurorluğun fəaliyyətini təşkil edir; baş prokurorun müavinlərinin, respublika ixtisaslaşdırılmış prokurorluqlarına rəhbərlik edən prokurorların, Naxçıvan Muxtar Respublikası prokurorunun vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edilməsi barədə təqdimat verir; ali xüsusi və ali hərbi rütbələr verilməsi üçün vəsatət qaldırır; Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun iclaslarında iştirak edir, qanunla müəyyən edilmiş hallarda və qaydada işlərə əlavə kassasiya qaydasında baxılması üçün protest verir; Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası ilə müəyyən edilmiş qaydada və səlahiyyətləri çərçivəsində Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi deputatlarının və Azərbaycan Respublikası Baş Nazirinin toxunulmazlığının xitam edilməsi məsələsinə dair təqdimat verir; öz səlahiyyətləri çərçivəsində, qanunlar əsasında icrası prokurorluq işçiləri üçün məcburi olan əmr, sərəncam, göstəriş və digər aktlar verir; aşağı prokurorların qanunazidd əmr, göstəriş və digər aktlarını ləğv edir, dəyişdirir və ya geri götürür və s. səlahiyyətlərə malikdir.

“Məhkəmələr və hakimlər haqqında” Azərbaycan Respublikasının 10 iyun 1997-ci il tarixli Qanunun 23-cü maddəsinə uyğun olaraq, “rayon (şəhər) məhkəməsinin sədri məhkəmədə işin təşkilinə və məhkəmə aparatının işinə rəhbərlik edir. Məhkəmədə əmək və icra intizamına əməl olunmasını təmin edir; məhkəmə iclaslarına sədrlik edir, işlərin kargüzarlıq qaydalarına uyğun bölüşdürülməsinə nəzarət edir; məhkəmə aparatı işlərinin işə qəbul və işdən azad edilməsi, mükafatlandırılması və intizam qaydasında cəzalandırılması məsələlərini həll edir; Ali Məhkəmənin Plenumunda və müvafiq apellyasiya instansiyası məhkəməsinin Rəyasət Heyətində rayon (şəhər) məhkəməsində ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsi vəziyyətinə dair məlumat verir; məhkəmə fəaliyyətinin təşkili vəziyyətinin, məhkəmə təcrübəsinin öyrənilməsinə və ümumiləşdirməsinə, məhkəmə statistikasının aparılmasına rəhbərlik edir; şəxslərin qəbulu, təklif, ərizə və şikayətlərə baxılması sahəsində məhkəmənin işini təşkil edir; Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə ona aid edilmiş digər səlahiyyətləri həyata keçirir”. Belə səlahiyyətlərin realizəsi hüquqi hökmran xarakterli vasitələrin, o cümlədən fərdi hüquqi aktların istifadə edilməsini nəzərdə tutur, onların zərurəti isə müvafiq dövlət orqanının təyinatı ilə müəyyən edilir.

İcra hakimiyyəti orqanları sisteminə daxil olmayan dövlət orqanlarının fəaliyyətində “öz işlərinin” idarə edilməsi idarəetmənin məsələ və funksiyalarının reallaşdırılmasında bilavasitə onların iştirakı ilə əlaqədar deyildir və yalnız köməkçi əhəmiyyətə malikdir. Baş prokuror tabeçiliyində olan prokurorlar üzərində rəhbərliyi və nəzarəti həyata keçirir. Vəzifəyə təyin və azad edir, əmrlər çıxararkən, prokuror nəzarəti məsələlərini həll etmir. Onun fəaliyyəti prokurorluq orqanlarının əsas məzmununu təşkil edən prokuror nəzarətinin lazımi qaydada həyata keçirilməsi üçün şəraitin yaradılmasıdır. Müvafiq olaraq təşkilatdaxili idarəetmənin hüquqi vasitələri, o cümlədən də prokurorların fərdi hüquqi aktları da köməkçidirlər və onun işinin əsas məzmunu barədə təsəvvür yaratmır. Bununla da onlar prokuror fəaliyyətinin xüsusiyyətini əks etdirən hüquq aktlarından fərqlənirlər (məsələn, protest, qərar, təqdimat).

İcra hakimiyyəti orqanlarının fərdi hüquqi aktları öz növbəsində icra və sərəncamverici fəaliyyətin hüquqi vasitələrinə aiddir. Burada təşkilatdaxili xarakterli bütün elementlər (aparatın işinə rəhbərlik) sözün əsl mənasında dövlət idarəçiliyinin əsas təyinatı ilə üzvi şəkildə “birləşir”, onun ayrılmaz hissəsinə çevrilir.

Deməli, icra hakimiyyəti orqanlarının icra və ya sərəncamverici fəaliyyətin təşkili prosesində və ya praktiki reallaşmasında fərdi hüquqi aktlar həmin fəaliyyətin əsas məzmununu əks etdirir, onun ayrılmaz ifadəsini təşkil edir. N.Ə.Baxşiyeva haqlı olaraq qeyd edir ki, “inzibati aktları müvafiq inzibati orqanın adından iradbildirmək səlahiyyəti olan şəxs qəbul edə bildiyi təqdirdə, inzibati hərəkətləri hər hansı bir dövlət qulluqçusu edə bilər və inzibati orqan yalnız inzibati aktlarının deyil, həm də inzibati hərəkətlərinin nəticələrinə görə məsuliyyət daşımalıdır” (2, 21).

İcra hakimiyyəti orqanlarının fərdi hüquqi aktlarının formal-hüquqi əsasını ölkənin Əsas Qanunu, həmçinin cari qanunvericiliyin müddəaları təşkil edir. Bununla yanaşı, fərdi hüquqi aktların bilavasitə hüquqi əsası qismində həmçinin aidiyyatı dövlət orqanlarının fərdi hüquqi aktları da çıxış edə bilər.

İcra hakimiyyəti orqanlarının fərdi hüquqi aktlarının hüquqi əsasını bilavasitə yuxarı təşkilatın (vəzifəli şəxsin) birbaşa göstərişi ola bilər, həmin aktlarla bəzi hallarda konkret məsələnin həllinin necə olması müəyyən edilir. İcra hakimiyyəti orqanlarının fərdi hüquqi aktlarının çoxu ilkin razılaşmanı, bəzən həyata keçirilməsi üçün xüsusi icazəni tələb edilir, fərdi hüquqi aktların əksəriyyəti isə səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs) tərəfindən təsdiqlənməlidir. Əksinə, heç bir məhkəmə aktı və ya prokuror aktının qəbulu üçün nə razılaşdırılmaya, nə də təsdiqə ehtiyac yoxdur. İcra hakimiyyəti orqanları hər hansı bir məsələ üzrə məhkəməyə və ya prokurora bu və ya digər qərarının məzmunu müəyyən etmək məqsədilə göstəriş vermək hüququna malik deyildir.

Hüquq normalarının pozulması ilə əlaqədar olaraq məhkəmə və prokurorluq orqanlarının aktları qəbul edilir. Prokurorun hüquqi aktları (protest, təqdimat, qərar, xəbərdarlıq) həmişə hüquq pozuntularının və həmin pozuntuları yaradan səbəblərin aradan qaldırılmasına yönəlmişdir. Prokuror öz aktları vasitəsilə nəinki müvafiq pozuntulara diqqət yetirir, həm də pozuntuların aradan qaldırılması və xəbərdar edilməsinə, vətəndaş və təşkilatların pozulmuş hüquqlarının bərpa olunmasına, həmçinin təqsirkar şəxslərin cari qanunvericiliklə nəzərdə tutulan müvafiq növ hüquq məsuliyyətinə cəlb edilməsinə nail olmağa çalışır.

İcra hakimiyyəti orqanlarının fərdi hüquqi aktları öz növbəsində göstərilən orqanların fəaliyyətinin xüsusiyyətlərini əks etdirir. Belə xüsusiyyətlərin sırasına onun məqsədli təyinatı aiddir. Müvafiq olaraq icra hakimiyyəti orqanlarının fərdi hüquqi aktları həm operativ-icra, həm də yurisdiksiya təyinatlı ola bilər. Sonuncular daha çox məhkəmə aktlarına və prokuror aktlarına aiddir. Lakin burada da əhəmiyyətli fərqləri aşkar etmək mümkündür.

Prokurorun ümumi nəzarət aktlarından icra hakimiyyəti orqanlarının fərdi hüquqi aktları onunla fərqlənilər ki, onların vasitəsilə bilavasitə pozulmuş hüquq bərpa edilir, hüquq pozucularına qarşı hüquqi məsuliyyət tədbirləri tətbiq edilir.

İcra hakimiyyəti orqanlarının operativ müstəqilliyi öz əsas təzahürünü fərdi hüquqi aktlarda tapır. Bu icra fəaliyyəti prosesində icra hakimiyyəti orqanına şəraitin qiymətləndirilməsində, hüququn müəyyən etdiyi hüdudları və məqsədləri daxilində vasitələrin seçilməsi və konkret hakimiyyət hərəkətlərinin sərbəstliyin verilməsindən ibarətdir. İcra və sərəncamverici fəaliyyətin spesifikliyi səbəbindən icra hakimiyyəti orqanlarının fərdi hüquqi aktları təkcə yazılı şəkildə fərdi hüquqi akt-sənədlər kimi deyil, həm də şifahi fərdi hüquqi aktlar kimi yarana və mövcud ola bilər. Belə ki, "İnzibati icraat haqqında" Azərbaycan Respublikasının 21 oktyabr 2005-ci il tarixli Qanunun 57.3-cü maddəsinə əsasən Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə birbaşa nə-

zərdə tutulmuş hallarda, habelə dövlət maraqlarına və ya ictimai maraqlara ziyan vura biləcək təhlükənin qarşısının alınması və ya aradan qaldırılması ilə əlaqədar təxirəsalınmaz hallarda inzibati akt şifahi və ya digər anlaşılan formada (başə düşülən digər formada) qəbul edilə bilər.

Şifahi və ya digər anlaşılan formada (başə düşülən digər formada) qəbul edilmiş inzibati akt aşağıdakı hallarda elan olunduğu vaxtdan 5 gün müddətində yazılı formada təsbit olunmalıdır:

- inzibati akt ünvanlandığı şəxsin və ya digər maraqlı şəxsin hüquq və qanunla qorunan maraqlarını məhdudlaşdırdıqda (əlvərişsiz inzibati aktın qəbul edildiyi hallarda);

- inzibati orqan inzibati aktı yazılı formada qəbul edəcəyini vəd etdikdə;

- qanunla birbaşa nəzərdə tutulduqda.

Deyilənləri ümumiləşdirərək belə bir nəticəyə gəlmək olar ki, icra hakimiyyəti orqanlarının fərdi hüquqi aktlarının xüsusiyyətləri və fərqləndirici cəhətləri icra və sərəncamverici fəaliyyətlə şərtlənir. Bu onunla ifadə edilir ki, adları çəkilən aktlar qanunlar və dövlət orqanlarının hüquqi aktları əsasında həyata keçirilir, onların məqsədi göstərilən orqanların fəaliyyəti prosesində yaranan konkret işlərə tətbiqinin reallaşdırılması məqsədini daşıyır, yazılı və ya şifahi formada ifadə oluna bilər. Bundan əlavə, həmin aktlar icra-sərəncamverici fəaliyyətə, onun təşkilinin və praktiki həyata keçirilməsinin hüquqi vasitələrinə aiddir.

İcra hakimiyyəti orqanlarının fərdi hüquqi aktları anlayışının ilkin başlanğıcı kimi onun həmin orqanların qəbul etdiyi normativ hüquqi aktlardan növ fərqlərini mütləq göstərmək lazımdır. Belə ki, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səlahiyyətləri ya normativ qaydada həyata keçirilir, ya da fərdi nizamlaşdırma ilə konkret hal fərdi inzibati aktla hüquqi təsirə məruz qalır. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 113-cü maddəsinə görə, “ümumi qaydalar müəyyən etdikdə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti fərmanlar, başqa məsələlər barəsində isə sərəncamlar qəbul edir”. “Ümumi qaydalar” sözü norma müəyyən etməklə ictimai münasibətin nizamlanması fərmana aid edir. Yerdə ancaq fərdi nizamlaşdırma üsulu qalır ki, bu da sərəncamın hesabına həyata keçirilir. Deməli, “başqa məsələlər” sözü yalnız fərdi nizamlaşdırmanı ehtiva edir” (3, 81).

Bununla əlaqədar, “Prezidentin müxtəlif fəxri adların konkret elm, incəsənət xadimlərinə və başqalarına verilməsi haqqındakı sərəncamları hüququn məhbəyi hesab olunmur, baxmayaraq ki, onun dövlət-hüquq xarakteri göz qabağındadır” (4, 26).

Z.A.Əsgərov ilə tam razılaşmaq lazımdır ki, “ümumi qayda müəyyən etməyən təsdiqəedici fərmanların verilməsi Konstitusiyanın 113-cü maddəsinə ziddir”. Bununla bağlı müəllif düzgün qeyd edir ki, “Aktın forması onun mühüm əlamətlərindən biridir. Konkret halda bu o deməkdir ki, normativ hüquqi akt məzmunca qeyri-normativ məzmunu əhatə edir. Və ya əksinə, qeyri-normativ hüquqi akt məzmunca normativ məzmunu nəzərdə tutur” (5, 398).

İcra hakimiyyəti orqanları aktlarının qanuna müvafiq olması qanunun, icra hakimiyyəti orqanlarının hüquqi aktlarına, icra hakimiyyətinin yuxarı təşkilatlarının bütün tələblərinə cavab verməsi, həmçinin, həmin orqanın istədiyi forma, istərsə də məzmunca, çox vaxt qəbul edilməsi qaydasına görə özünü büruzə verir.

Göstərilən aktların hökmran olması müvafiq orqanların dəqiq müəyyən edilmiş səlahiyyətləri ilə şərtlənir. İcra hakimiyyəti orqanları dövlətin adından və onun maraqlarından çıxış edir, ona görə də onların fəaliyyəti hökmran xarakterə malikdir. İcra hakimiyyəti orqanlarının hökmran xarakteri fəaliyyəti öz təzahürünü məcburi və birtərəfli olmasında tapır. Başqa sözlə, icra hakimiyyəti orqanlarının fərdi hüquqi aktları birtərəfli aktlardır. Belə aktların qəbulundan əvvəl razılaşmaya gələ bilər, ya da digər tərəfin, məsələn, vətəndaşın təşəbbüsü, ilə qəbul edilə bilər (ova icazənin verilməsi, işə qəbul barədə əmr və s.). Lakin icra hakimiyyəti orqanı fərdi hüquqi aktı qəbul edərkən həmişə birtərəfli qaydada hərəkət edir.

İcra hakimiyyəti orqanlarının hökmran xarakteri fəaliyyəti qəbul edilən göstərişlərin məcburiliyi ilə sıx əlaqədədir, onları qabaqcadan müəyyənləşdirir, vacib əsası və təminatıdır. Hüquq normalarının qeyri-müəyyən şəxslər kateqoriyası üçün məcburi olduğu halda, icra hakimiyyəti orqanlarının fərdi hüquqi aktlarının məcburiliyi həmin fərdi hüquqi aktların yalnız konkret şəxslər üçün məcburi olması ilə səciyyələnir. Onların göstərişləri konkret adresatlar tərəfindən məcburi xarakterə malik kimi qəbul edilməlidir. Adresat müvafiq aktların məcburiliyini qiymətləndirmək üçün hüquqi əsasa malik deyil, onun icrasından imtina edə bilməz və ya belə aktı qismən icra edə bilməz. Bununla əlaqədar olaraq icra hakimiyyəti orqanının hüquqi aktının nəticəvi hissəsinin düzgün tərtib edilməsinin vacibliyini qeyd etmək lazımdır. L.V.Verkiyenko haqlı olaraq qeyd edir ki, icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən verilən fərdi hüquqi aktın nəticəvi hissəsi aşağıdakıları özündə əks etdirməlidir:

- hüququn tətbiq edilməsinin müvafiq vasitələri üsullarının siyahısı, onların optimal istifadə edilməsi yolları, onlarla rəftar edilməsi qaydası;
- hüquq tətbiq etmə hərəkətlərinin obyektiv xarakteri, lazımı metodlardan, nəticələrdən, vətəndaş və təşkilatların ictimai və şəxsi tələbatlarının ödənilməsi üçün hüquq tətbiq etmə təcrübəsindən istifadə;
- subyektlərin hüquqlarını və qanuni maraqlarını təmin etməyə imkan verən prosessual təminatlar;
- müəyyən hərəkət və əməliyyatların müddətlərin və yerinə yetirilmə vaxtı;
- aktın icra edilməməsi və ya lazımı səviyyədə icra edilməsinə görə subyektlərin məsuliyyəti barədə məlumatlar;
- aktın qəbul edilməsi və qüvvəyə minməsi qaydası, həmçinin, aktın icra edilməsi və onun icra edilməsi müddətinə nəzarət edilməsi həvalə edilən orqan və ya vəzifəli şəxs barədə məlumatlar (6, 14-15).

Həmçinin, qəbul edilən aktın onu icra edən orqan üçün məcburi ol-

masını qeyd etmək lazımdır. Təəssüflər olsun ki, mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlar tərəfindən qəbul olunan fərdi hüquqi aktların kimlər üçün məcburi olduğuna dair cari qanunvericilikdə vahid müddəə yoxdur. Belə ki, Azərbaycan Respublikasının Xarici İşlər Nazirliyi haqqında Əsasnamənin (Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 29 yanvar 2004-cü il tarixli Fərmanı təsdiq edilmişdir) 9.3-cü bəndində tamamilə fərqli qayda nəzərdə tutulub. Həmin bəndə görə, “Nazirlik səlahiyyətləri daxilində *Azərbaycan Respublikasının mərkəzi* (qeyd bizimdir – Ü.Y.) və yerli icra hakimiyyəti orqanları, bələdiyyə orqanları, fiziki və hüquqi şəxslər üçün icrası məcburi olan qərarlar qəbul etmək hüquqlara malikdir”. Azərbaycan Respublikasının Xarici İşlər Nazirliyinin özünün mərkəzi icra hakimiyyəti orqanı olması baxımından onun qərarlarının icrası bilavasitə digər mərkəzi icra hakimiyyəti orqanları üçün də məcburi olması məntiqsiz görünür.

Bununla əlaqədar Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 10 avqust 2004-cü il tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş Azərbaycan Respublikasının Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyi haqqında Əsasnamənin 15.8-ci bəndini (“*Rabitə və informasiya texnologiyaları naziri səlahiyyətləri daxilində Nazirliyin mərkəzi aparatının, habelə nazirliyin tabeliyində olan qurumların fəaliyyətinə dair icrası məcburi olan əmrlər, sərəncamlar, göstərişlər verir, normativ hüquqi aktları təsdiq edir (imzalayır), onların icrasını təşkil edir və nəzarəti həyata keçirir*”) və Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 9 fevral 2009-cu il tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyi haqqında Əsasnamənin 18.8-ci bəndini (“*Maliyyə naziri Nazirliyin aparatının, tabeliyində olan qurumların fəaliyyətinə dair qanunvericiliyə uyğun olaraq icrası məcburi olan əmrlər, sərəncamlar, göstərişlər verir, habelə normativ hüquqi aktları təsdiq edir (imzalayır), onların icrasını təşkil edir və nəzarəti həyata keçirir*”) nümunəvi hesab etmək olar.

İcra hakimiyyəti orqanları öz aktlarını ləğv və ya dəyişdirə bilərlər. Bundan başqa, icra hakimiyyətinin yuxarı orqanları tabeçiliyində olan orqanların fərdi hüquqi aktlarını ləğv etmək səlahiyyətinə malikdir. Belə ki, Əsasnamənin 5.3.9-cü bəndinə əsasən daxili işlər naziri “daxili işlər orqanlarının vəzifəli şəxslərinin Azərbaycan Respublikasının normativ hüquqi aktlarına zidd olan əmr və göstərişlərini ləğv edir”. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 29 mart 2001-ci il tarixli 454 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş Azərbaycan Respublikasının Vergilər Nazirliyi haqqında Əsasnamənin 11.28-ci bəndinə müvafiq olaraq “Vergilər Nazirliyinin öz struktur bölmələrinin vəzifəli şəxslərinin qeyri-qanuni aktlarını və qərarlarını ləğv etmək hüququ vardır”. Lakin akt müəyyən edilmiş qaydada dəyişdirilməyənəcən və ya ləğv edilməyənəcən həmin orqan üçün məcburi əhəmiyyət daşıyır.

Nəhayət, qeyd etmək lazımdır ki, göstərişin təmin edilməsi məcburiliyin təzahürü kimi aktların yerinə yetitilməməsi və ya lazımı səviyyədə yerinə yetirilməməsində sanksiyalar vasitəsilə məcburi icrası ilə təmin edilir.

Beləliklə, icra hakimiyyəti orqanının fərdi hüquqi akt anlayışının müəy-

yən edilməsinin əsasında, ilk növbədə müvafiq subyektin birtərəfli iradi, məcburi hərəkət barədə göstəriş verməsi durur. İcra hakimiyyəti konkret orqanının fərdi hüquqi aktın məzmunu həmin orqanın məqsədlərinə, qarşısında duran funksiya və metodlara uyğun gəlməlidir. Bununla əlaqədar olaraq qeyd etmək lazımdır ki, hüquq ədəbiyyatında icra hakimiyyəti orqanlarının fərdi hüquqi aktlarını müxtəlif əsaslar üzrə təsnif etmək cəhdləri göstərilmişdir (7, 25).

Hüquqi aktların təsnifatı məsələsi barədə müxtəlif nöqtəyi nəzərlərin təhlili müəyyən nəticələrə gəlməyə imkan verir. İcra hakimiyyəti orqanlarının fərdi hüquqi aktlarının təsnifat edilməsinin əsas çətinliyi ondan ibarətdir ki, onların məzmununa və xarakteristikasına təsir göstərən səbəblər olduqca çoxdur. Buna görə də, təsnifatı icra hakimiyyəti orqanlarının fərdi hüquqi aktlarını müxtəlif qruplar üzrə aparmaq və seçmək mümkündür. Lakin bu halda nəzərə almaq lazımdır ki, onun məzmununa və qiymətləndirilməsinə təsir göstərən səbəbləri bir-birindən ayırmaq olmaz. Əgər bu şərtə riayət edilmirsə, onda təsnifat praktiki əhəmiyyətini itirir. Bundan əlavə, olduqca vacibdir ki, fərdi hüquqi aktların təsnifatında hər bir təsnifat real əsasa və elmi-praktiki əhəmiyyətə söykənsin.

Lakin biz belə təsəvvür edirik ki, əsas məqsəd icra hakimiyyəti orqanlarının fərdi hüquqi aktlarının ən yeni təsnifat meyarlarının axtarışında deyil, onların sırasından elələrinin seçilməsidir ki, onlar inzibati-hüquq aktlarının hər bir qrupunu daha dəqiq məhdudlandırmağa və deməli, hər birini tədqiq etməyə imkan versin.

O.E.Leyst qeyd edir ki, “təsnifat sistemin bölmələrinin əhəmiyyətli keyfiyyətlərinin aşkar edilməsi üsuludur, bölmələrin hər bir elementinin əlamətlərinin törəmələri onlardan asılıdır” (8, 61). İcra hakimiyyəti orqanlarının fərdi hüquqi aktlarının təsnifatı şərti xarakter daşıyır (9, 45).

Qeyd etmək lazımdır ki, təsnifatın bu və ya digər meyarının seçilməsinin nə ilə şərtləndirilməsindən və digər meyarların istifadə edilməsindən asılı olmayaraq, demək olar ki, bütün hallarda icra hakimiyyəti orqanlarının fərdi hüquqi aktları onları qəbul edən orqanlara və hüquqi xüsusiyyətlərinə görə bölünürlər. Bu onu sübut edir ki, baxılan əsaslar ixtiyari olaraq seçilməyib, obyektiv vacibdirlər və onların istifadə edilməsi ən böyük praktiki effekt verir.

İcra hakimiyyəti orqanlarının fərdi hüquqi aktların onları qəbul edən subyektlərə görə təsnifatı baxılan aktların xarakteristikaları üçün ən ümumisidir və müəyyən mənada həmin subyektlərin özlərinin sistemləşdirilməsinin törəməsidir. Fərdi hüquqi aktı qəbul edən orqanın icra hakimiyyəti orqanları sistemində vəziyyətini və yerini nəzərə alaraq yuxarı və aşağı orqanların aktlarını seçib göstərmək olar. Göstərilən qrupların seçilməsi aşağıda duran və tabeçilikdə olan orqanların səlahiyyətləri çərçivəsində aktların yuxarı orqanlarının həm normativ, həm də fərdi hüquqi aktlarına müvafiq olmasının zəruriliyini qeyd etmək cəhdi ilə şərtlənir. Onlara müvafiq olmadıqda aşağı orqanların aktları yuxarı orqan tərəfindən ləğv edilə və ya dayandırıla bilər.

İcra hakimiyyəti orqanlarının fərdi hüquqi aktlarının təsnifatının əsas

meyarları kimi, həmçinin, aktların məzmununu, aktların bilavasitə məqsədlərini və xarakterini, aktların təsir sahəsini, aktların formasını aid etmək olar.

Fərdi hüquqi aktları qəbul edən orqanların həcmindən, səlahiyyət xarakterindən asılı olaraq aktlar ümumi orqanların, sahə və xüsusi səlahiyyət aktlarına bölünürlər. Ümumi səlahiyyət orqanları aktlarının spesifikliyi onların vasitəsilə həll edilən məsələlərin müxtəlif xarakterli geniş dairəsinə malikdir və onunla şərtlənir ki, həmin orqanlar tabeçiliyində olan ərazidə eyni zamanda bütün və ya bir çox sahələrini əhatə etməsi ilə səciyyələnir. Sahə və ya xüsusi səlahiyyət orqanlarının aktları həmin orqanların müəyyən, onlara tapşırılmış sahənin və ya idarəetmə sahəsinin rəhbərliyində iştirak etməsini əks etdirir. Həmin qrupun aktlarının vacib xüsusiyyəti onları qəbul edən orqanların ümumi səlahiyyət idarəetmə orqanlarına hesabat verməsi və nəzarətində olmasından ibarətdir.

Fərdi hüquqi aktları qəbul edən icra hakimiyyəti orqanlarının təyinatı, qarşıya qoyduğu məsələləri və funksiyaları, həmçinin səlahiyyəti onların istifadə edilməsi sahələri üzrə bölünməsinə imkan verir. Bu əsasda həmin aktlar iqtisadi, sosial-mədəni və inzibati-siyasi aktlara bölünür. Bu sahələrin hər birində eyni məzmunu malik fərdi hüquqi aktların olmasına baxmayaraq səlahiyyətli orqanların obyektiv xüsusiyyətləri onların fərdi hüquqi aktlarına müəyyən nişanələrini görmək mümkündür.

Bütün fərdi hüquqi aktlar kompleks sahədə, sosial-mədəni sahənin idarə edilməsində idarə məsələlərini həll edən aktlar seçilir: təhsil (ali təhsil müəssisəsinə qəbul edilməsi barədə əmr, səhhətinə görə buraxılış imtahanlarından azad olunması barədə sərəncam və s.); mədəniyyət (müsabiqənin, festivalın və s. yekunları barədə aktlar); sosial təminat (pensiyanın təyin edilməsi barədə qərar) və s.

İcra hakimiyyəti orqanlarının fərdi hüquqi aktları məcburi olan şəxslər dairəsi əsas seçilmiş təsnifat mühüm əhəmiyyətə malikdir. Həmin əsasla görə aşağıdakı fərdi hüquqi aktları göstərmək olar:

- 1) daxili;
- 2) xarici.

Birinci qrupa aşağıdakı xüsusiyyətləri ilə xarakterizə edilən aktlar aiddir: daxili fərdi hüquqi aktları qəbul edən subyekt onlar vasitəsilə təşkilatdaxili məsələləri həll edir. Bu halda həmin orqanın xaricində olan heç bir şəxs və ya təşkilatlarla hüquq münasibətlərinə girmir. Bununla yanaşı, icra hakimiyyəti orqanlarının fərdi hüquqi aktlarının kifayət qədər xeyli qrupu spesifikliyi ilə özünə diqqət cəlb edir və onları şərti olaraq "xarici" aktlar adlandırmaq olar.

Xarici hüquqi aktlar qrupunda iki böyük və nisbətən müstəqil alt-grupları göstərmək mümkündür:

- tabeçilikdə olan orqanlara, təşkilatlara ünvanlanan xarici fərdi hüquqi aktlar;
- tabeçilikdə olmayan orqanlara, təşkilatlara ünvanlanan xarici fərdi

hüquqi aktlar.

Fərdi hüquqi aktlar sırasında elə aktlar var ki, onlar üçün qüvvədə olan qanunvericilikdə birbaşa olaraq onları qəbul etmə hüququna malik olan subyektin rekvizitləri göstərilməklə yazılı forma, qəbul və icra qaydası nəzərdə tutulur.

Beləliklə, geniş və müxtəlif təyinatlı və səviyyəli icra hakimiyyəti orqanlarının dairəsi özlərinin fərdi hüquqi aktlarını qərar formasında ifadə edirlər. Belə növ aktlar Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti, bəzi mərkəzi icra hakimiyyəti orqanları tərəfindən qəbul edilir. Həmin orqanların qərarları ilə iqtisadiyyat, elm, texnika, standartlaşdırma, sertifikatlaşdırma, statistika və s. vacib məsələlər öz həllini tapır.

Qeyd etmək lazımdır ki, qərarların əksəriyyəti kollegial orqanlar tərəfindən qəbul olunur. Lakin cari qanunvericilik qərarların ayrı-ayrı şəxslər tərəfindən də qəbul edilməsi imkanını nəzərdə tutur (məsələn, inzibati xəyata görə inzibati məsuliyyətə cəlb etmə və ya inzibati məsuliyyətdən azad etmə barədə müvafiq vəzifəli şəxslərin qərarları).

Əmr formasına malik olan fərdi hüquqi aktlar çoxsaylı və müxtəlifdir. Mövcud qanunvericiliyin və icra hakimiyyəti orqanlarının praktikasının analizi sübut edir ki, onlar daha geniş yayılmışdır və hüquqi, xüsusən də fərdi hüquqi aktların tez-tez rast gəlinən formasıdır. Qeyd etmək lazımdır ki, bir çox idarəetmə orqanlarının, vəzifəli şəxslər üçün (müəssisənin, elmi-tədqiqat institutunun və s. direktoru) əmr – qüvvədə olan qanunvericiliklə ona təsbit edilmiş formasıdır. Qəbul etdikləri aktları həmin formaya salmalıdırlar. Onu da qeyd etmək vacibdir ki, qanunvericilik aktı əmr formasında müəyyən edərək, bir qayda olaraq konkret vəzifəli şəxsi göstərir, o aktları bu formada qəbul etmək səlahiyyətinə malikdir. Lakin bir sıra hallarda bəzi icra hakimiyyəti orqanlarının səlahiyyətləri barədə normalar həmin orqan üzrə əmrlərin qəbul edilməsi hüququnu təsbit edir.

Əmrlər həm normativ, həm də fərdi xarakterli ola bilər, lakin həmişə yeganə sərəncamverici akt qismində çıxış edirlər. Onları qəbul etmək səlahiyyətlərinə malik olan şəxs tərəfindən imzalanır. Bununla əlaqədar normativ hüquqi müddəaları nəzərdə tutan hüquqi aktlara dair “qəbul etmək”, fərdi hüquqi göstərişləri isə əks etdirən hüquqi aktlara dair isə “vermək” ifadəsinin işlədilməsi məqsədmüvafiq hesab olunur.

Çoxlu sayda icra hakimiyyəti orqanlarının səlahiyyətləri barədə normalarda müəyyən edilib ki, həmin orqanların rəhbərləri öz səlahiyyətləri çərçivəsində əmrlərdən başqa təlimatlar qəbul edir və göstərişlər verir. Lakin nəzərə almaq lazımdır ki, təşəkkül tapmış praktika təsdiq edir ki, təlimat adını daşıyan hüquqi aktlar həmişə normativ xarakterlidir.

Göstərişlər, bir qayda olaraq, şifahi fərdi hüquqi aktlar sırasına aid edilir. Göstərişlər adətən tabeçilikdə olan təşkilat və şəxslərə, struktur bölmələrə ünvanlanır və onlar üçün məcburidir. Şifahi göstərişin parlaq nümunəsi kimi 2015-ci ilin yanvar ayında Azərbaycan Respublikasının Tarif (qiymət)

Şurasına verdiyi şifahi göstərişi qeyd etmək olar. Belə ki, Azərbaycan Respublikasının Azərbaycan Respublikasının Tarif (qiymət) Şurası haqqında Əsasnamənin (Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 26 dekabr 2005-ci il tarixli 341 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmişdir) 1.1-ci (“Azərbaycan Respublikasının Tarif (qiymət) Şurası dövlət tənzimlənməsi tətbiq edilən qiymətlərin (tariflərin), xidmət haqlarının, yığımların dövlət tənzimlənməsini həyata keçirən kollegial icra hakimiyyəti orqanıdır”) və 4.1-ci (“Şuranın sədri və üzvləri mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının nümayəndələrindən ibarət olmaqla Azərbaycan Respublikası Prezidenti tərəfindən müəyyən edilir”) bəndinə uyğun olaraq Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin şifahi göstərişi (tapşırığı) əsasında Azərbaycan Respublikasının Tarif (qiymət) Şurası “Ölkə daxilində neft məhsullarının tariflərinin tənzimlənməsi barədə” 2 nömrəli 14 yanvar 2015-ci il tarixli Qərarı ilə özünün 1 nömrəli 12 yanvar 2015-ci il tarixli Qərarını ləğv etmişdir.

Sadalanlarla yanaşı icra hakimiyyəti orqanlarının fərdi hüquqi aktlarının daha bir qrupu qismində sərəncamları göstərmək lazımdır. Praktika göstərir ki, sərəncam təkbaşına sərəncamvermə qaydasında qəbul edilən fərdi hüquqi aktlardır.

Beləliklə, icra hakimiyyəti orqanlarının fərdi hüquqi aktlarının forma (ad) üzrə təsnifatının təhlili göstərir ki, praktikada məhz fərdi-hüquqi tənzimləmə üçün dəqiq (konkret) ad daşıyan hüquqi aktlardan istifadə edilmir. Həm qərarlar, həm göstərişlər, həm də əmrlər (təlimatlar istisna olmaqla) həm normativ, həm də fərdi ola bilərlər.

Müxtəlif adlara malik olan fərdi hüquqi aktların qəbulu qaydasını müəyyən edərəkən həmişə həmin aktı qəbul edən orqanın hüquqi statusunu və səlahiyyətlərini nəzərə almaq lazımdır. Deyilənlər onu sübut edir ki, fərdi və normativ aktları, həmçinin icra hakimiyyəti orqanlarının fərdi hüquqi aktlar sisteminin özünün daxilində ad üzrə fərqləndirmək məqsədəuyğun deyildir.

İcra hakimiyyəti orqanlarının hüquqi aktları qüvvədə olma müddətinə görə qeyri-müəyyən müddətli (müddətsiz), müddətli və müvəqqəti aktlara bölünür. Əgər icra hakimiyyəti orqanının aktında qüvvədə olma müddəti göstərilməyibsə, onda o, ləğv edilənə kimi, yəni müddətsiz qüvvədə olacaqdır. Əgər idarəetmə aktında qüvvədə olma müddəti göstərilibsə, həmin müddət başa çatdıqdan sonra akt qüvvəsini itirir. Bu müddətli aktdır. Müvəqqəti aktlar bir qayda olaraq qeyri-müəyyən, lakin uzun sürməyən müddət ərzində qüvvədə olur. Belə aktların adlarında göstərilir ki, onlar müvəqqətidir.

Fərdi hüquqi aktları qəbul edən icra orqanlarının səlahiyyət xarakterinə görə aktlar, ümumi, sahələrarası və sahə xarakterinə görə bölünür. Ümumi xarakterli aktlar ümumi səlahiyyət orqanları (Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti) tərəfindən qəbul edilir və sahələrarası və sahə idarəetmə aktları ilə müqayisədə daha böyük hüquqi qüvvəyə malikdirlər. Sahələrarası (müəssisələr üzərində) aktlar sahələrarası səlahiyyətə malik icra orqanları (Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi, Azərbaycan Respublikasının

Standartlaşdırma, Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Komitəsi və s.) tərəfindən qəbul edilir. Həmin aktlar tabeçiliyindən asılı olmayaraq bütün nazirliklər, təsisatlar, orqan və təşkilatlar, vəzifəli şəxslər, həmçinin vətəndaşlar tərəfindən icrası məcburidir. Sahə xarakterli aktlar müəyyən idarəetmə sahəsi daxilində ictimai münasibətləri tənzimləyir və işləri həll edir. Belə aktları nazirlər, dövlət komitələrinin sədrələri, xidmət, idarəetmə, şöbə rəhbərləri və s. qəbul edirlər.

İdarəetmə xarakterli hüquqi aktlar həmçinin, icra hakimiyyəti sistemində daxil olmayan dövlət orqanları tərəfindən (vəzifəli şəxslər) qəbul edilir. Məsələn, nümayəndəli orqanların, məhkəmə sədrələri, prokurorlar. Həmin aktlar təşkilatdaxili məsələlərin həll edilməsi məqsədilə qəbul edilir. Belə ki, Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin Daxili Nizamnaməsinin 31-ci maddəsinə görə “Milli Məclisin Sədri öz səlahiyyətlərinin həyata keçirilməsi ilə əlaqədar sərəncamlar qəbul edir”.

Fərdi hüquqi aktları bir-birindən ayıran konkret fərqlərə gəldikdə isə bunlar bir sıra səbəblərdən irəli gəlir. Belə ki, icra hakimiyyətinin kollegiya orqanlarının qəbul etdikləri qərarlar, həmin orqanların qəbul etdikləri sərəncamlarından fərqi həmin orqanların qəbul etdirdikləri həll edilən məsələlərin vacibliyindən və mürəkkəbliyindən, həmçinin qəbul olunma qaydasından asılıdır. Bir qayda olaraq, qərarlar ən vacib məsələlər üzrə kollegial qaydada qəbul edilir. Məsələn, Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyi haqqında Əsasnamənin 5.6-cı bəndinə görə “Nazirliyin kollegiya iclasında daxili işlər orqanları fəaliyyətinin əsas istiqamətləri, ictimai təhlükəsizliyin və ictimai qaydanın təmin edilməsi, cinayətkarlığa qarşı mübarizənin və icra intizamının vəziyyəti, kadr məsələləri, əməllərin və digər aktların layihələri müzakirə edilir, daxili işlər orqanlarının vəzifəli şəxslərinin hesabatları dinlənir, Nazirliyin fəaliyyəti ilə bağlı digər mühüm məsələlərə baxılır və müvafiq qərarlar çıxarılır”.

Sərəncamlar kollegial müzakirələr aparmadan cari idarəetmənin çox mürəkkəb olmayan məsələləri üzrə qəbul edilir. Bu mənada Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2005-ci il 1 mart tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi haqqında Əsasnamənin 18-ci bəndi (“Kollegiya qərarları onun üzvlərinin sadə səs çoxluğu ilə qəbul edilir, protokollarla rəsmiləşdirilir və bir qayda olaraq, nazirin müvafiq əməlləri və sərəncamları ilə həyata keçirilir”) nümunəvi ola bilər.

Bir qayda olaraq, əmr və sərəncamlar icra hakimiyyəti orqanının rəhbəri (nazir, komitə sədri, idarə və ya şöbə rəhbəri və s.) tərəfindən qəbul edilir. Sərəncamlardan fərqli olaraq əməllər həm normativ, həm də fərdi ola bilərlər.

Təşkilatın fəaliyyətinin operativ məsələləri üzrə, o cümlədən, əməllərin, təlimatların və s. icra edilməsinin təşkili ilə əlaqədar olan, rəhbərliyin qərarlarının struktur bölmələrinin rəhbərlərinə çatdırılması məqsədilə təşkilatın rəhbəri bir çox halda sərəncamlar qəbul edir.

Sərəncam əmrdən onunla fərqlənir ki, o tam itaəti və mütləq icranı nəzərdə tutur, yalnız hərəkətin, qərarın ən uyğun gələn formasını göstərir. Digər sözlərlə əmr tabeçiliyi, sərəncam isə yalnız razılığı tələb edir. Bir qayda

olaraq sərəncamlar məhdud qüvvədə olma müddətinə malik olur və icraçıların dar dairəsinə aid edilir (struktur bölmələrinin).

Beləliklə, fərdi hüquqi aktların mahiyyətinin və xüsusiyyətlərinin nəzərdən keçirilməsi hər bir belə aktın birtərəfli iradi hökman hərəkəti kimi müəyyən etməyə imkan verir. Hüquqi akt-sənəd və ya şifahi göstəriş formasında ifadə olunan konkret hüquq münasibətlərinin yaranması, dəyişdirilməsi və ya xitamı ilə həmin orqanın fəaliyyəti prosesində yaranan konkret işlə əlaqədar olaraq icra hakimiyyəti orqanı qanuna müvafiq olaraq hüquq normasını yerinə yetirir.

Müxtəlif adlar daşıyan fərdi hüquqi aktların qəbul edilməsi qaydasını müəyyən edərkən, onu qəbul edən orqanı yadda saxlamaq lazımdır. İfadə olunan icra hakimiyyəti orqanlarının fərdi və normativ hüquqi aktlarının fərqləndirilməsi üçün ad meyarının istifadə edilməsinin məqsədəuyğun olmadığını sübut edir.

İcra-sərəncamverici fəaliyyətin praktiki məsələləri və funksiyaları bəzi hallarda qarışıq xarakterli aktların qəbul edilməsini tələb edir, burada həm hüquq normaları, həm də fərdi məsələlər üzrə göstərişlər öz əksini tapır. Təbii ki, bir məsələ üzrə hüquqi göstərişlərin təbiətinə müvafiq olaraq müxtəlif iki və daha artıq hüquqi akt qəbul edilməsi məqsədəuyğun deyildir. Həm də müxtəlif hüquqi göstərişləri öz məzmununa görə bir-birindən ayırmaq olmaz. İcra hakimiyyəti orqanlarının belə aktları ümumi və fərdi əhəmiyyətli qarşılıqlı əlaqəli məsələnin tam kompleksinə görə tətbiq edilir. Göstərilən aktlarda ümumi qaydalarla yanaşı (hüquq normaları) icra hakimiyyətinin səlahiyyətli orqanlarına və vəzifəli şəxslərinə ünvanlanan konkret göstərişlər yer alır. Məsələn, “Ədliyyə orqanlarının inkişafı haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 446 nömrəli 17 avqust 2006-cı il tarixli Fərmanının 7.1-ci bəndində Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyinə tapşırılmışdır ki, “qanunvericilik layihələrinin hazırlanması işinin təkmilləşdirilməsini, normativ hüquqi aktların və normativ xarakterli aktların İnternet informasiya resursunun yaradılmasını, onun sistemativ yeniləşdirilməsini təmin etsin”.

Lakin belə vəziyyətdə ümumi müddəaları müəyyən edən hüquqi aktda həmin orqanın əvvəlki hüquqi aktını fərdi-hüquqi göstəriş kimi ləğv edilməsi göstərişinin nəzərdən keçirilməsi düzgün olmazdı. Belə ki, “Ölkə daxilində neft məhsullarının tariflərinin tənzimlənməsi barədə” Azərbaycan Respublikası Tarif (qiymət) Şurasının 12 yanvar 2015-ci il tarixli 1 nömrəli Qərarı ilə ölkə daxilində istehsal olunan və satılan neft məhsullarının şirkətdaxili, təchizat, topdansaş və pərakəndə satış tarifləri müəyyən etməklə yanaşı, həmin Qərarın 3.1-ci bəndi ilə “Ölkə daxilində neft məhsullarının tariflərinin tənzimlənməsi barədə” Azərbaycan Respublikası Tarif (qiymət) Şurasının 2 dekabr 2013-cü il tarixli 14 nömrəli Qərarı ləğv edilmişdir. Göründüyü kimi, bu halda Qərarın 3.1-ci bəndinin göstərişi ümumi qaydalar müəyyənləşdirən əvvəlki və yeni qərarla bilavasitə əlaqədardır və ümumi xarakter daşıyır. Lakin maraqlı hal ondan ibarətdir ki, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 26 dekabr 2005-ci il tarixli 341 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş Azərbaycan Respublikasının Tarif (qiymət) Şurası haqqında Əsasnaməyə görə Tarif Şurası, ümumiyyətlə bu cür səlahiyyətə malik deyil. Həmin Əsasnamənin 3.1.4-cü bəndinə müvafiq

olaraq Tarif Şurası öz vəzifələrini həyata keçirmək üçün yalnız “Şuranın qərarının dayandırılması, müddətinin uzadılması üzrə qərar qəbul etmək hüquqlara malikdir”. Lakin “İnzibati icraat haqqında” Qanunun 68.1-ci maddəsi (“*Qanuni əlverişsiz inzibati akt* (qeyd bizimdir – Ü.Y.), həmin aktın ləğv olunmasının qanunla birbaşa qadağan edildiyi hallar istisna olmaqla, onu qəbul etmiş orqan tərəfindən tam və ya qismən ləğv oluna bilər”) bunun üçün hüquqi əsas verir.

ƏDƏBİYYAT

1. Mehdiyev F. İnzibati hüquq. Dərs vəsaiti. Bakı: Qafqaz Universiteti, 2010, 515 s.
2. Baxşiyeva N.Ə. İnzibati mübahisələrin təsnifatı, 2013, № 4, s. 19-27.
3. Zahiri B. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səlahiyyətləri və fəaliyyətinin hüquqi formaları // Azərbaycan Respublikasında dövlət və hüquq quruculuğunun aktual problemləri. Elmi məqalələr məcmuəsi. 16-cı buraxılış. Bakı, 2006, s. 78-81.
4. Əsgərov Z., Nəsirov E., İsmayılov M., Məmmədov X. Azərbaycanın dövlət və hüququnun əsasları: Dərs vəsaiti. Bakı: Qapp-poliqraf., 2003, 440 s.
5. Əsgərov Z.A. Konstitusiya hüququ. Dərs vəsaiti. Bakı: BDU, 2002, 632 s.
6. Веркиенко Л.В. Применение права органами исполнительной власти Российской Федерации: Автореф. дис... канд. юрид. наук. М., 2002, 26 с.
7. Тихомиров Ю.А., Котелевская И.В. Правовые акты: Учеб.-практ. пособие. М.: Юриформцентр, 1999, 381 с.
8. Лейст О.Э. Санкции и ответственность по советскому праву. М.: Моск. ун-т, 1981, 240с.
9. Слесарева Е.С. Индивидуальные акты управления: Дис. ... канд. юрид. наук. М., 1984, 187 с.

ИНДИВИДУАЛЬНО-ПРАВОВЫЕ АКТЫ ОРГАНОВ ИСПОЛНИТЕЛЬНОЙ ВЛАСТИ

У.Б.ЮСИФОВА

РЕЗЮМЕ

В статье, в первую очередь, отмечается, что значительную часть правовых актов органов исполнительной власти составляют индивидуальные правовые акты. Индивидуальные правовые акты органов исполнительной власти принимаются в рамках исполнительно-распорядительной деятельности на основе и во исполнение положений нормативно-правовых актов. В этой связи в статье рассматриваются основные признаки и особенности соответствующих правовых актов.

Ключевые слова: правовой, индивидуальный, нормативный, распорядительный, акт, приказ

INDIVIDUAL LEGAL ACTS OF THE EXECUTIVE AUTHORITIES

U.B.YUSIFOVA

SUMMARY

It is noted in the article that most of the legal acts of the executive authorities are individual legal acts. Individual legal acts are adopted within the framework of the executive and administrative activities on the basis and for the execution of normative legal acts. In this regard, the author of the article describes the main features and characteristics of the appropriate legal acts.

Key words: legal, individual, normative, regulatory, act, order, direction.